

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת ואתחנן י"ב אב תשע"ח,
בעניני 'בין הזמנים'.

גליון נושא:

בירורי הלכה אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי
הדור שליט"א. לעורר לב המעיין, ואין לסמוך
על הדברים הלכה למעשה.

'ונשמרתם לנפשותיכם' בטיול

וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם

שלהי דקייטא: בתקופת 'בין הזמנים', רבים יוצאים לנפוש ולטייל בחיק הטבע ברחבי הארץ והעולם. לצערנו, כל שנה בתקופת הטיולים מתרבים האסונות, רבים 'משלמים' מחיר יקר בקיפוד חייהם, או בדרגות פציעה חמורות. במקרים יותר טובים, (הכמעט) אסון נגמר 'רק' בשבר, תחבושת, וכדומה. חשוב לרענן נהלים, ולזכור מה שכבר ידוע לנו, שמצות 'וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם' שמקורה בפרשת השבוע, - פרשת ואתחנן, נאמר בכל מצב, גם בטיול.

1. איסור לאו, ומצות עשה, לשמור על החיים!

בכמה סוגיות בש"ס, מופיע המצוה לשמור על החיים, והעבירה להיכנס למקום סכנה. וההפסד הכרוך בסיכון הנפש.

ניכוי זכויות: מבואר בגמ' שבת (דף לב.) לא יעמוד אדם במקום סכנה ויסמוך על הנס, שמא אין עושין לו נס. ואם עושים לו נס מנכין לו מזכויותיו. דכתיב (בראשית לב יא) קִטְנִיתִי מִפַּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת. ואמרו בתורת כהנים (אמור פרשתא ח) כל הסומך על הנס, אין עושין לו נס.

קיר נטוי: מבואר בגמ' ברכות (דף נה.) שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם, ואחד מהן: קיר נטוי. ופירש רש"י קיר נטוי - מקום סכנה.

מפולת: בגמ' ברכות (דף ג.) ונפסק ברמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פרק יב הלכה ו) ובשו"ע (או"ח סימן צ סעיף ו) אין נכנסין לחורבה, ואחד הטעמים, מפני חשש מפולת.

סכנת הגמון: מסופר בגמ' ברכות (דף לב:) על חסיד אחד שהתפלל בדרך, עבר שם הגמון חשוב ושאל בשלומו, אך החסיד לא החזיר לו שלום. בגמר התפילה, שאל ההגמון את החסיד, הרי יכולתי להרוג אותך וכתוב בתורה 'רַק הַשְּׁמֵר לָךְ וְשָׁמַר נִפְשֶׁךָ מְאֹד' (דברים פרק ד, ט), וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם (דברים פרק ד פסוק טו). השיב החסיד להגמון; עמדתי בתפילה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ואם הייתי משיב שלום הייתי מתחייב בנפשי, ופטרו לשלום.

המגן אברהם (סימן קד ס"ק א), והט"ז (או"ח סימן סו ס"ק א), מבארים שאותו חסיד לא עבר על 'ונשמרתם', כי ידע שיוכל לפייסנו. כלומר - שהמשיך בתפילתו רק בגלל שידע שאין סכנה, אך במקום סכנה, חובה להפסיק באמצע התפילה. מאידך בספר פלא יועץ (ערך שמירה) מביא ש'נפטר אותו חסיד לביתו', הכוונה שנפטר מן העולם, בגלל שעבר על 'ונשמרתם', כי ההגמון היה יכול לחתוך את ראשו. ושני רעות עושה המסתכן, א. שמנכין לו מזכויותיו, והרי זה כמחליף מרגלית ואבן טובה על שוה פרוטה. ב. ענוש ייענש כמבואר בגמ' (ברכות דף לב:) ובזוהר (פרשת נח דף סט.), אפילו אין בידם עון אחר, נענשים על כך שעברו וסיכנו עצמם. הרי, שלפי כל הפירושים בגמ' בברכות, אסור להסתכן, למרות שעשה כן לצורך מצוה.

מים זורמים: הגמ' ביומא (דף עז:) דורשת מהפסוק (יחזקאל מז ג), וכך נפסק בשו"ע (או"ח סימן תריג סעיף ה) שאסור לעבור בדרכו לבית המדרש בנהר שזורם בחזקה, מפני הסכנה, אפילו כאשר המים מגיעים רק עד המתנים. [הדבר הזה נאמר ביחס לרחצה בנהר, ולא לגבי רחצה בים, אבל אפשר ללמוד מזה, שאסור להיכנס למים במקום שיש סכנה].

פנינים

זהירות מונעת אסון!

הדרכה: כפי שהתבאר, ההלכה מחייבת לזהר, ולשמור על כללי הבטיחות. לפניכם צרור עקרונות נחוצים וכללים חשובים, לתועלת הציבור 'לטייל בלי להסתכן'. חלקם מאת הר"ר יצחק צובל נ"י (ניתן להתייעץ איתו בפלאפון 052/7165915).

בקרב המטיילים, מצויה הרגשה 'אל תדאג יהיה בסדר', ולכן מזלזלים בכללי בטיחות בסיסים שנכתבו בדם. המומחים קובעים פה אחד, הרבה אסונות היו נמנעים, אילו היו המטיילים נזהרים כפי הנוהל. וידוע מה שכתב בספר החינוך (מצוה תקמו) שאם האדם אינו נזהר, עלול למות טרם עתו. שהקב"ה ברא את העולם על יסודות עמודי הטבע, ולכן ציוה הקב"ה לשמור מן המקרה, כי הטבע שהוא מסור בידו, יעשה פעולתו עליו אם לא ישמר ממנו.

מסלול הליכה: למניעת עגמת נפש ושיבושים - לפני היציאה לטיול, חשוב לתכנן מראש, ולהתייעץ על פרטי מסלול ההליכה, (לא מספיק 'שמועות'), אורכו, רמת קושי התואמת לגיל ההולכים, מקורות מים, ומזג אויר צפוי. ניתן לפנות למוקד המידע *3639.

עקבות: לפני שנכנסים למסלול הליכה, כדאי להשאיר הודעה אצל חבר (תסכם שתצלצל אליו ביציאה מהמסלול), או פתק על חלון הרכב, עם פרטים אישיים, טלפון, תכנית המסלול, טווח שעות, ומספר משתתפים.

מים: מטייל בשמש ביום חם, זקוק לכמויות עצומות של מים, כמעט ליטר מים לשעה. מומלץ ללבוש ביגוד ארוך, בביגוד קצר הגוף מאבד הרבה יותר נוזלים.

סימני התייבשות: שלשולים, הקאות, קור חזק. מדובר בסכנת מות, יש להושיב את המטייל ולתת לו לשתות (על פי רוב הוא יקיא את הכל מיד), ולהזעיק מיד עזרה.

חשוב ללבוש נעלים יציבות המתאימות להליכה, נעלים מחליקות מסוכנות למטייל, מספיק גלישה אחת לשבור את הקרסול.

חובה להצטייד עם מפת סימון שבילים עדכנית. ולצעוד רק על פי הסימון, בכל סימון צריך לראות מרחוק את הסימון הבא (בערך כל 100 מטר). התקדמת 3 דקות ללא סימון, סביר להניח שטעית בדרכך, תחזור אחורה!

הסימון פותח לטובתך, לא מקצרים מסלולים, זו דרך 'קצרה שהיא ארוכה'. אם אפשר לקצר, למה לא עשו שם את הסימון?

הליכה בחושך מסוכנת, 'נתקעת' בחושך, תעצור ואל תתקדם אפילו פסיעה אחת, שמא אתה על פי תהום! (רק מסלולים מסוימים מאוד, מתאימים לטיול באור הלבנה).

בדרום הארץ, בימים שמודיעים על סכנת שיטפונות, לא נכנסים למסלול. אם הטמפרטורה מעל 33 מעלות לא יוצאים.

כשאתה יושב, אל תזיז סלעים, ושים לב שאין בקרבתך חור, שנחש עלול לצוץ משם.

מעיינות ונחלים - מי שלא יודע לשחות, לא נכנס למים עמוקים הגבוהים מקומתו. חוף הים - לא נכנסים לחוף לא מוכרז (גם לא לשכשך רגליים לכמה דקות). גם בחוף מוכרז לא נכנסים בשעות שאין מציל, כל כניסה לים ללא מציל, היא סכנת נפשות. ❖

חמירא סכנתא: בגמ' חולין (דף י.). ונפסק ברמ"א (יו"ד סימן קטז סעיף ה) 'חמירא סכנתא מאיסורא'. מוסיף הרמ"א, ולכן יש להיזהר מכל דבר שמביא לידי סכנה, ולחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור, ואסור לסמוך על הנס, או לסכן נפשו בכל כיוצא בזה.

לא ועשה: כך נפסק ברמב"ם (רוצח פרק יא הלכה ד-ה), בשו"ע (חו"מ סימן תכז סעיפים ח-ט), ובחיי אדם (כלל טו סעיף כד), מצות עשה להסיר מכשול שכרוך בו סכנת נפשות ולהיזהר מאוד, ואם אינו מסיר את הסכנה מבטל מצות עשה של השמר לך ושמר נפשך (דברים ד ט), ועובר על לאו של וְלֹא תִשֵּׂים דְּמַיִם בְּבֵיתְךָ (דברים כב ח), ומכין אותו מכת מרדות, והנזהר מהם עליו תבוא ברכת טוב. הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות. וכן כתב החפץ חיים בספר ליקוטי

אמרים (פרק יג) שהמרגיל עצמו בעישון סיגריות, עובר על 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', ועתיד הוא ליתן את הדין.

2. 'ונשמרתם' דאורייתא או דרבנן

דאורייתא: ידוע קושיית המהרש"א (חידושי אגדות ברכות דף לב: ד"ה כתיב), והמנחת חינוך (מצוה תקמו אות יא) שהדרשה היא נגד פשטות הפסוק, שמזהיר לא להאמין לשום תבנית פסל, כמו שממשיך הפסוק ואומר כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ד' אליכם בחרב מתוך האש. אך הפסוק לא מדובר על שמירת נפש האדם מסכנה. ותירץ בהשמטות קומץ המנחה שהיה לחז"ל קבלה שהפסוקים מדברים גם על שמירת הגוף.

דעת רוב האחרונים, וכן כתבו הרשב"ש (סימן א ד"ה ואני הצעיר) הבאר הגולה (חו"מ סימן תכז אות ע בתירוץ השני), ובזהר הרקיע (מצוה קיח), ובתבואת שור (סימן יג ס"ק ב), ובפרי מגדים (או"ח אשל אברהם סימן ד ס"ק ב), ובנודע ביהודה (תנינא יו"ד סימן י), שאסור מדאורייתא להסתכן מפסוק של 'ונשמרתם', וקים להו לחז"ל שאין לוקין עליהם. והוסיף הרשב"ש שלכן מבואר בגמ' (שבועות דף לו.) המקלל את עצמו לוקה מהפסוק רק השמר לך ושמר נפשך מאד. שכן מסכן את נפשו.

דרבנן: מאידך הלבוש (יו"ד סימן קטז אות א), הבאר הגולה (חו"מ סימן תכז אות ע בתירוץ הראשון), והדברי חמודות (ברכות פרק ג אות פד), מדייקים מדברי השו"ע 'מכין אותו מכת מרדות', ששמירת הנפש הוא רק איסור דרבנן, והפסוק 'ונשמרתם' הוא רק 'אסמכתא'. ובכך מיושב הקושיא מפשטות הפסוק.

ולדעת הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה חלק ב סימן עו), רק בסכנה ודאית כמו קיר נטוי לוקה מדאורייתא, אבל בדבר שהוא רק חשש סכנה כמו מים מגולים האיסור רק מדרבנן ולוקה מכת מרדות.

שמירה: דברים מלהיבים כותב בספר פלא יועץ (ערך אהבת עצמו, ערך שמירה), שצריך לשמור עצמו במקום שיש אפילו ספק ספיקא של פיקוח נפש, והמסכן עצמו ראוי להתחייב בנפשו שעבר על מצות עשה ולא תעשה, והרי 'פה שעה אחת של תורה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא' (אבות ד יז), ונענשים על זה או בעולם הזה או בעולם הבא, ואם עושים לו נס, מנכים לו מזכויותיו, ואסור ללכת בדרכים מסוכנות או בימים ונהרות, אלא אם כן מוכרח לפרנסתו.

3. שלש דרגות בסיכונים...

ניתן לחלק את המקרים לשלושה דרגות. וההגדרה ההלכתית שונה בכל אחד מהדרגות.

סכנה ודאית: תחרות על הכביש, קפיצה מגובה לתוך מים בין הסלעים. וכפי שכתב הג"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן קיב) ופשוט מאד דבכלל הלכות אלה בזמנינו אלו הנוסעים במכונית אוטא במהירות גדולה, וכל אחד רוצה להקדים לחבירו וכבר ידוע כמה קפחו חייהם כבר בעו"ה והיא סכנה גמורה זה וכיו"ב ספק רציחה ספק מאבד עצמו לדעת.

סכנה קרובה: רחצה בחוף לא מוכרז, רחצה בחוף מוכרז במים עמוקים בשעות שאין מציל. סנפלינג ללא מדריך מוסמך צמוד, טרמפים באזורים מועדים לפורענות. נסיעה באופנים על כביש בינעירוני סואן ללא אמצעי זהירות. וגם זה בכלל האיסור, וכפי שכתב הג"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל (שבט הלוי חלק ו סימן קיא אות ה) שלכן צייתה התורה על שמירת הנפש בלשון 'שמירה', שצריך להישמר שמירה ודאית שלא יהיה אפילו צד קל של סכנת נפשות. כמבואר ברמב"ן (חולין דף ב:), שלשון 'שמירה' של (במדבר יח ח) משמרת תרומתי, פירושו שיהיה ברי שאין טומאה. וכן ושמרתם את המצות (שמות יב יז) צריך שמירה ודאית מחימוץ.

סכנה רחוקה: מפורש בירושלמי (ברכות פרק ד הלכה ד) 'כל הדרכים בחזקת סכנה'. כלומר, שאין אפשרות לצאת לטיול בלי לקחת שום סיכון בכלל, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת, לומר לבחורים מלאי מרץ לשבת כל היום בבית, וכן כותב הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח חלק ב סימן נט) שמותר ללכת לטיול כאשר הסכנה היא רחוקה. וכמו שאין איסור לנסוע ברכב, ולעבור

את הכביש, אף שהדבר כרוך בסיכון מסוים. וכן כותב שם האגרות משה שמותר לצורך פרנסה להיכנס למקום סכנה, כמו שאמרו בגמ' (בבא מציעא קיב.) מפני זה עלה באילן וכו'.

דעת בני אדם: הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה תנינא סימן לז) כותב סברא בגדר 'פיקוח נפש' בשבת, דבר שדרך רוב בני אדם לברוח ממנו כבורח מפני הסכנה, נחשב כספק 'פיקוח נפש' ונאמר על זה ביה וְחַי בְּהֵם (ויקרא יח ה) ולא שימות בהם, אבל דבר שאין רוב בני אדם נבהלים ומפחדים ממנו לא נחשב סכנה. ויתכן שגם לגבי איסור לסכן עצמו יהיה אותו גדר.

שומר פתאים ד': ויש להוסיף שכל דבר שאינו מוחזק לבני אדם כסכנה נכנס בכלל דברי הגמ' הגמ' בעבודה זרה (דף ל:) שמותר לאכול תאנים בלילה בלי לחשוש כי שומר פתאים ה'. ומסביר הקובץ שיעורים (כתובות אות קלו) כיון שאדם לא חייב להימנע מהמנהג הרגיל שכולם אוכלים תאנים נחשב כאילו אין בידו לשמור את עצמו ואז שומרים עליו מן השמים. לפי דבריו יוצא, לגבי נסיעה לטיול כיון שכך דרך העולם, יש את הכלל של שומר פתאים ה'.

4. מכתבי גדולי ישראל

בתאריך יד אב תשס"ז פורסם מכתב מאת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגראי"ל שטיינמן זצ"ל בזה הלשון הן עדיין אנחנו בתחילת ימי בין הזמנים וכבר קיפחו חייהם שני בחורי ישיבות ה"י ולכן אנו שבים וקוראים לבחורי הישיבות לנצל את הזמן למטרה המיועדת למנוחה ולחזיון לימוד התורה"ק ביתר עוז ולא להסתובב במקומות שאינם ראויים או לצאת לטיולים שהדבר הינו בחשש סכנה (אם לא שהנהלת הישיבה מצאה צורך בדבר ובתנאי שיעשה הדבר בפיקוח הישיבה).

מכתבים דומים מתפרסמים מידי בין הזמנים. וכן היה מכתב מיוחד בשנת תשס"ט. ולאחרונה מכתב מיוחד בחתימת הגר"ח קנייבסקי שליט"א בכינוס לבחורי הישיבות חודש אב תשע"ח.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. שמירת הגוף והנפש: האדם מצוה לשמור את גופו, ואסור לסכן את נפשו. מי שאינו שומר גופו עובר על עשה דאוריתא, וי"א גם לאו. יש אומרים שהאיסור רק מדרבנן. ויש מחלקים שבסכנה ודאית האיסור מדאוריתא, ובסכנה רחוקה האיסור רק מדרבנן.
- א. חשש: האיסור נאמר רק חשש קרוב, אבל חשש רחוק מותר, ולכן מותר לנסוע לטיול שאינו בחזקת סכנה, אף שכל הדרכים בחזקת סכנה. כי שומר פתאים ד'. וכמו שמותר להסתכן לצורך פרנסה.
- ב. גדר הסכנה: דבר שאין רוב בני אדם נבהלים ומפחדים מזה אין זה חשיב סכנה.
- ג. טיול כהלכה: ערב הטיול לחשוב להיכן ואיך הולכים, סוף מעשה במחשבה תחילה. בטיול עצמו לא להיכנס למים עמוקים, לשתות כנצרך, לבוש מתאים, וכו'. ❖

'עומק הפשט'

הודעה:

ברכת מזל טוב לחבר נ"י: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

נשארה כמות מצומצמת

של אוגדן גיליונות

'עומק הפשט' (1-135)

המחיר 30 ₪

ניתן להשיג בהנות 'ספרי

הישיבה' רחוב בית

ישראל 3 ירושלים

הנושא לשבוע הבא;

'שמירת עינים' – בטיול

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

המערכת הגאון רבי

יצחק זאב וילהלם

שליט"א לרגל שמחת

הבר מצוה לבנו כמר

יחזקאל נ"י

יהי רצון שיזכה לרוות

ממנו ומכל צאצאיו, רוב

נחת דקדושה.